

KOEDIJK EN DE VREDESBEWEGING

DE INTERNATIONALE ANTIMILITARISTISCHE VERENIGING, AFDELING KOEDIJK

In de periode van 1918 tot 1933 kwam de vredesbeweging in Nederland tot bloei. Reeds bestaande organisaties kregen een grotere aanhang en vele nieuwe werden opgericht.

Eén van de oorzaken van deze bloei was het breed gedragen gevoel van “Nooit meer oorlog”, zeker na de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog.

In de periode van 1933 tot 1940 hield de ledengroei bij de meeste organisaties op en begon zelfs een krimp van de aanhang. Tegenover het in deze jaren opkomende fascisme hield het radicale deel van de vredesbeweging vast aan het principe van geweldloosheid. Hierdoor haakten steeds meer maatschappelijke bondgenoten af en kwam de vredesbeweging steeds meer alleen te staan.

De op 27 juni 1904 opgerichte Internationale Anti Militaristische Vereeniging (I.A.M.V.) in Nederland was een van deze verenigingen van aanvankelijke groei en latere krimp van het aantal leden.

Initiatiefnemers, oprichters en leidende personen van deze beweging waren onder andere Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919), Nicolaas J.C. Schermerhorn (1866-1956) en Bart de Ligt (1883-1938).

In 1933 werd ook in Koedijk een afdeling van de I.A.M.V. opgericht.

Ferdinand Domela Nieuwenhuis

BEGINSELVERKLARING VAN DE INTERNATIONALE ANTIMILITARISTISCHE VEREENIGING

“Beginselverklaring

1. *De I.A.M.V. verstaat onder militarisme elk stelsel van gemonopoliseerd geweld. Zij bestrijdt het in elken vorm*
2. *Voor het kapitalisme met zijn eigendomsmonopolie is het militarisme onontbeerlijk. De I.A.M.V. is daarom anti-kapitalistisch en waarschuwt tegen elke vredesbeweging, die niet tenminste actieve en passieve dienstweigering in haar program heeft opgenomen. Zij wil alle oorlogsbestrijders overtuigen, dat ter overwinning van den oorlog een nieuwe maatschappelijke orde noodzakelijk is.*

3. *Geen enkele staat kan zonder militarisme bestaan. De I.A.M.V. richt haar strijd daarom rechtstreeks tegen iedere regeering en bestrijdt het geloof in den staat en in elken statenbond, zooals den Volkenbond.*
4. *De I.A.M.V. wil de arbeiders er van overtuigen, dat de vernietiging van het militarisme, een hoofdvoorwaarde is voor sociale bevrijding.*
5. *Als strijdmiddelen propageert de I.A.M.V.;*
aankweking der vrije, bewuste persoonlijkheid;
dienstweigering;
onderminning van discipline en gehoorzaamheid;
sabotage en weigering van elken arbeid ten dienste van het militarisme;

Affiche 1923

- vernietiging der oorlogsindustrie en haar producten.*
6. *Op die wijze wil de I.A.M.V. er aan meewerken dat door het vastberaden en doortastend optreden van bewuste kernen elke mobilisatie zal worden beantwoord met opstand in het leger en op de vloot, zich uitend onder andere in:*
massale dienstweigering;
massale werkstaking;
sabotage en vernietiging van de oorlogsindustrie en haar producten.
 7. *Aldus het heerschende militarisme bestrijdend neemt de I.A.M.V. tegelijkertijd stelling tegen elke poging om het in naam van socialisme, communisme, proletarische staat, revolutie of wat dan ook te herstellen, of een nieuw militarisme in te voeren."*

DE I.A.M.V. IN KOEDIJK

De I.A.M.V. organiseerde op vele plaatsen bijeenkomsten om hun gedachtegoed uit te dragen en begin december 1932 was Koedijk aan de beurt.

Op een zaterdagavond werd in het lokaal van M.K. de Weerd een openbare bijeenkomst gehouden door de provinciale afdeling. De voorzitter opende de avond met een welkomstwoord en was tevreden met de opkomst. Hij sprak hierna over de noodzaak van het werk voor het antimilitarisme en wees hierbij op het binnenlands militarisme.

Hierna gaf hij het woord aan de gastspreker van de avond, de heer Jo de Haas. Deze sprak onder andere over het steeds groter wordende militarisme, de crisis, het kapitalisme, een socialistische maatschappij, het opkomend fascisme en zijn verwachting dat in 1934-1935 opnieuw oorlog zou

uitbreken.

Speciaal had hij het over de kleine tuinder en dit zal de toehoorders in Koedijk wel hebben aangesproken. Volgens spreker waren het naast de arbeiders, die hun arbeid voor een paar guldens moesten verkopen ook de kleine tuinder en boer, die zich met hun eigen bedrijf alleen staande konden houden door heel veel en heel lang te werken. Ook deze kleine zelfstandige, is gelijk de arbeider, een werker in slavernij.

Bij het sluiten van de avond werden door de voorzitter pogingen aangewend om een afdeling van de I.A.M.V. op te richten.

Een maand later, in januari 1933, wordt op initiatief van de heren P. Zwetsman, Joh. Blaauboer en N. Hartland uit Koedijk een avond georganiseerd waarop na enige gedachtewisseling met het publiek wordt overgegaan tot oprichting van een nieuwe afdeling van de I.A.M.V.

Er melden zich direct 16 personen als lid aan bij de nieuwe vereniging.

Dan wordt het woord gegeven aan de gastspreker J. Beeldman uit Bergen. Spreker gaat onder andere in op de oorlog van China en Japan, maar het hoofdthema van de avond is de dienstweigering en de daaraan verbonden behandeling van gevangenen in Veenhuizen. Deze behandeling noemt hij een marteling, daar de

toestand in Veenhuizen nog slechter is dan in Scheveningen. Het eten is haast niet te gebruiken, het is slecht, onvoldoende en de hygiëne laat veel te wensen over. Een en ander wordt door hem met verschillende voorbeelden uit eigen ervaring verduidelijkt. De avond wordt met tevredenheid afgesloten en Koedijk is weer een vereniging rijker.

Nicolaas Martinus Hartland

In februari 1933 wordt in hetzelfde lokaal van M.K. de Weerd onder leiding van P. Zwetsman door de afdeling Koedijk van de I.A.M.V. een openbare vergadering gehouden.

De voorzitter beschouwde de opkomst als een goed teken van belangstelling in het monster, de oorlog, en geeft hierna het woord aan de gastspreker de heer Jo de Haas (1897-1945)¹. Deze gaf een overzicht van het werk van Domela Nieuwenhuis en sprak over dienstweigering, de oprichting van de I.A.M.V., de door de kapitalisten opgerichte Volkenbond en de muiterij op het oorlogsschip De Zeven Provinciën.

De afdeling Koedijk organiseerde in samenwerking met de Provinciale Vereniging van Antimilitaristen in april 1933 een propaganda-vergadering in Sint Pancras. Spreker was Jo de Haas, die voor ongeveer 100 personen zijn lezing gaf. Ook in Sint Pancras werd een afdeling van de I.A.M.V. opgericht.

¹ Jo of Johan de Haas heeft in de Tweede Wereldoorlog als gevolg van zijn antimilitaristisch gedrag als politiek gevangene in 1942 en 1943 vast gezeten in de kampen Schoorl en Amersfoort. Vlak voor de bevrijding werd hij in april 1945 in Drenthe opnieuw gearresteerd en enkele dagen later met een nekschot gedood.

In november 1933 wordt op een zaterdagavond weer een avond georganiseerd in het lokaal van M.K. de Weerd. Omdat de uitgenodigde spreker op het laatste moment verhinderd was te komen voerde de heer P. Zwetsman de hele avond het woord. Hij wees er hierbij op de noodzakelijkheid van het antimilitarisme voor de wereldvrede. Daarna las hij voor uit het boek "Het geval Einstein in wijder verband" van de schrijver B. de Ligt, waarin een krachtige oproep wordt gedaan werkzaam te blijven voor het antimilitarisme. Hierna volgde nog een aangename onderlinge discussie, waarna de avond door de voorzitter werd gesloten.

In januari 1935 werd een filmavond georganiseerd in het lokaal van Jacob Groot. Gedraaid werd de film "De Moeder", van commentaar voorzien door P. Dekker uit Nieuwe Niedorp. De film was een groot succes. Zodra de eerste film gedraaid was en de aanwezigen de zaal hadden verlaten, stonden anderen al weer klaar om de lege plaatsen in te nemen. Hierna werd de film nogmaals vertoond.

De avond werd zo een groot succes. Op donderdagavond 27 februari 1936 spreekt op uitnodiging van de I.M.A.V Koedijk N.J.C Schermerhorn² in het café van Jb. Groot ('t Vergulde Paard). Het onderwerp is "Het Beschavingswerk van Mussolini".

Alkmaarsche Courant 1936

Maandblad I.A.M.V: De Wapens Neder

Aan het eind van de avond volgt nog een gedachtewisseling met het publiek:

Frans Wezel betoogt, dat de werkloosheid de massa murw maakt en velen de toevlucht doet nemen tot het militarisme. De heer Schermerhorn ziet hierin geen teken van moed en dat men dan gewoon te laf is om zijn eigen overtuiging te volgen. Piet Hart meent, dat met de val van het kapitalisme tevens het militarisme valt, zodat men slechts tegen het eerste heeft te strijden. In de wereld van thans heeft men veel te aanvaarden wat men eigenlijk liever niet zou hebben. Het zal nodig zijn de mensen de ogen te openen voor de omstandigheden van thans, want met een arbeider, die nog niet is afgezaakt tot het pauperisme, is het meest te beginnen.

De heer Schermerhorn meent, dat er toch ook een speciale strijd moet worden gevoerd tegen het militarisme, omdat dit meer op het menselijke aankomt. Zeker moeten wij de ogen van

de massa openen voor het ware karakter van het kapitalisme, dat is een leven in strijd met de eisen van kameraadschap en broederschap. Echter, ook in de strijd tegen het kapitalisme kan men weigeren mee te doen aan het militarisme. Spreker noemde in dit verband een voorbeeld van

² Nicolaas Jacob Cornelis Schermerhorn (1886-1956) werd op 1 december 1936 70 jaar. Dit werd gevierd in de Harmonie te Alkmaar en deze belangrijke voortrekker en medeoprichter van de I.A.M.V. (en predikant van Nieuwe Niedorp) werd hierbij voor al zijn werk voor de vredesbeweging uitvoerig bedankt.

iemand, die zijn betrekking opofferde uit tegenzin om oorlogsmateriaal te vervoeren. Een stem uit de zaal: En toen was hij nog verder van huis. Hij offerde zijn gezin op. Verder was de stem onverstaanbaar door geroep van “hulde voor hem” en handgeklap. De heer Schermerhorn betoogde hierop, dat bedoelde persoon een grote overwinning had behaald, hij was mens gebleven, waarbij zijn vrouw hem had gesteund.

WAREN DE KOEDIJKER LEDEN VAN DE I.A.M.V. STAATSGEVAARLIJK?

De in 1919 opgerichte Centrale Inlichtingendienst (C.I.D.), een voorloper van de huidige Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst en Militaire Inlichtingendienst, verzamelde gegevens met betrekking tot de openbare orde in Nederland en de binnenlandse veiligheid.

Het archief van deze instelling werd in 1940 bij de Duitse inval verbrand en totaal vernietigd. Na de Tweede Wereldoorlog zijn echter hier en daar toch enkele kopieën van stukken gevonden, hieronder een medio 1939 opgemaakte lijst met de namen en gegevens van “links-extremistische” personen.

Nic.J.C. Schermerhorn, Jo de Haas en Bart de Ligt, voormannen van de I.A.M.V.

Op deze lijst van verdachte “links-extremisten” zien wij de volgende personen uit Koedijk:

Pieter Zwetsman
geboren 23-01-1894, Koedijk
tuinbouwer
1939, voorzitter afd. I.A.M.V.

Nicolaas Mart. Hartland
geboren 12-11-1899, Koedijk
visscherman
1939, secretaris afd. I.A.M.V.

Johannes Blaauboer
geboren 03-03-1883, Hoogwoud
tuinbouwer
1939, penningmeester afd. I.A.M.V.

De I.A.M.V. en andere (vredes)organisaties en hun leden, waaronder de Koedijkers, werden dus door de Centrale Inlichtingendienst in de gaten gehouden.

Om op deze lijst te worden vermeld, kon grote gevolgen hebben. Arrestaties, verhoren, huiszoekingen, rechtszaken, gevangenisstraffen, het kon hier allemaal uit voort komen.

Van de Koedijker leden, is mij hiervan niets gebleken.

BIJEENKOMSTEN SAMENWERKENDE ANTIMILITARISTISCHE ORGANISATIES

Het gebroken geweeetje, symbool van de I.A.M.V.

Op zaterdag 23 en zondag 24 juni 1934 vond een bijeenkomst plaats van de Provinciale Samenwerking op antimilitaristisch gebied in Noord-Holland. Deze bijeenkomst vond plaats op het sportterrein van Koedijk.

De heer K. Verlinde hield op zaterdag een toespraak over "Gevaren en vooruitzichten der arbeidsbeweging".

Op zondagmorgen werd hier in besloten kring nog over nagepraat.

Er kampeerden ongeveer 30 personen met kinderen in 10 tentjes op het sportveld en zaterdag waren er daarnaast ongeveer 50 á 60 bezoekers. De kampeerder kwamen onder andere uit Amsterdam en de Zaanstreek.

Zondagmiddag om twee uur heette de heer G. Vergaaij uit Oudesluis de opgekomen 150 bezoekers welkom.

Na het welkom sprak mej. Lie Heijnen uit Groningen over het onderwerp "Moeders uw kind is geen kanonnenvlees". Hierbij wees zij onder andere over de bewapening van Duitsland en de reactie daarop door andere landen.

Na de pauze sprak de heer N. Padt over het onderwerp "Zal 1914-1918 zich toch weer herhalen?". Hij riep op onder geen enkele omstandigheid medewerking te verlenen aan de oorlog.

Eind mei 1935 werd op een zondagmiddag weer een grote bijeenkomst georganiseerd in Koedijk, ditmaal door het comité van verweer "Noord-Holland". Ook deze bijeenkomst vond weer plaats op het sportveld van Koedijk. Het comité was tegen oorlog en fascisme en hier bestond grote belangstelling voor.

De eerste bezoekers kampeerden, ondanks de koude, van zaterdag op zondag op het sportveld.

Uiteindelijk bezochten ongeveer 1200 mensen Koedijk, een driedekker vol uit Amsterdam, een boot

vol uit Zaandam en vele belangstellenden uit omliggende gemeenten.

De leiding was in handen van de heer Bosman uit Zaandam, er was een muziekkorps uit Alkmaar en sprekers waren Th. van Driesten, P. Dekker en C. Kitt.

Thema's waren onder andere de gruwelen van de oorlog en het gevaar van het fascisme.

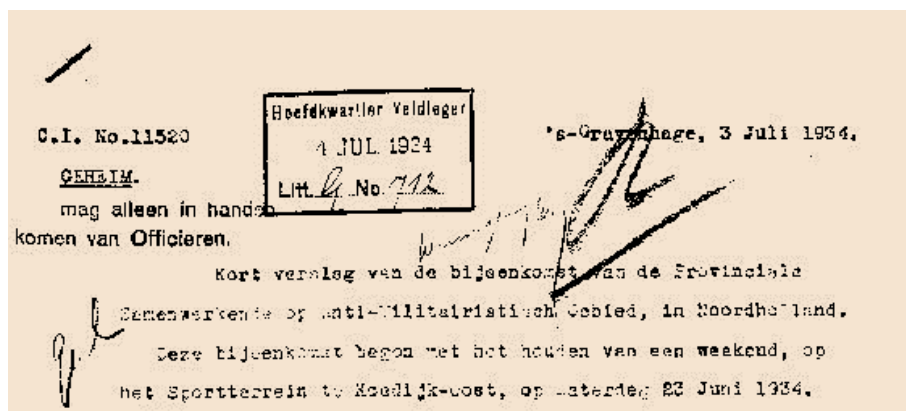
Opgeroepen werd daarom tot aaneensluiting van het proletariaat om zo tezamen hiertegen een macht te vormen.

Op het terrein waren doeken opgesteld met verschillende leuzen. Ook liet een spreekkoor van zich horen. Indrukwekkend was daarna de demonstratie langs het dorp.

Alles had een opgewekt en ordelijk karakter en om 5 uur in de middag vertrokken de boten weer onder grote belangstelling van de burgerij van Koedijk.

Het geheel was een goed geslaagde zondagmiddag.

DE CENTRALE INLICHTINGEDIENST WAS OOK AANWEZIG IN KOEDIJK

Deel van een geheim rapport van de Centrale Inlichtingendienst

De bijeenkomsten in Koedijk van de Samenwerkende Antimilitaristische Beweging in Noord-Holland werden ook bijgewoond door de Centrale Inlichtingendienst. Er werden "geheime" rapporten geschreven, waarin uitvoerig werd vermeld wie aanwezig waren en waar over werd gesproken. De bijeenkomsten hadden volgens de C.I.D. een zeer ordelijk verloop en er werd geen opruiende taal gebezigd.

De geheime rapporten werden door de C.I.D. gestuurd aan de Minister van Justitie, de Minister van Defensie en de Commandant van het Veldleger.

De antimilitaristische- en vredesbeweging heeft in Koedijk dus ook zijn aanhangers gehad.

Cor Visser

Bronnen: Algemeen Rijksarchief Den Haag, Archief Vreemdelingendienst en Grensbewaking, Inventaris 1580; Archief Hoofdkwartier Veldleger, Inventaris 950; Archief Generale Staf, Inventaris 1573
Almaarsche Courant, Geheugen van Nederland en eigen archief